

Regeringskansliet, Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen

Er beteckning: Ju2021/00355

Länstyrelsen Västernorrland yttrar sig över valutredningens delbetänkande Förstärkt skydd för väljarna vid röstmottagningen (SOU 2021:7).

Sammanfattning

Länstyrelsen tillstyrker förslaget i stort men anser att vissa saker bör förtydligas.

Länstyrelsen anser att ambulerande röstmottagning bör undantas från offentlighet.

Det är önskvärt att det förtydligas vilka krav som ställs på röstmottagare respektive ordförande samt vad konsekvenserna blir om kraven inte uppfylls.

Länstyrelsen ifrågasätter om det är nödvändigt för valnämnderna att helt ersätta det utbildningsmaterial som Valmyndigheten kommer tillhandahålla eller om det är tillräckligt för valnämnderna att ha möjlighet göra tillägg.

Länstyrelsen efterfrågar ytterligare vägledning till stöd för röstmottagare vid beslut om att tillfälligt avvisa någon från ett röstningsmottagningsställe.

Vidare anser länstyrelsen att det är önskvärt med ett förtydligande kring röstmottagarens roll när väljaren tar hjälp av annan vid röstningen.

Slutligen anser länstyrelsen att bestämmelsen om tystnadsplikt även bör omfatta det tillfället när väljaren får hjälp av en privatperson att ta sina valsedlar.

Röstmottagning och offentlighet

Länstyrelsen anser att det är värdefullt att förtydliga att all röstmottagning är offentlig. Detta då offentlighetsprincipen är en av demokratins grundpelare och viktig för det fortsatta förtroende för valsystemet och valens legitimitet.

Det är dock inte alltid möjligt att uppfylla offentlighetsprincipen, trots att det inte finns uttrycklig bestämmelse för detta. Exempelvis vid så kallad ambulerande röstmottagning där röstmottagningen sker i den enskilde väljarens hem eller på sjukvårdsinrättning. Vid ambulerande röstmottagning

lämnar väljaren sin röst till av valnämnden särskilt förordnade röstmottagare. Detta ska därför ses som en del av röstmottagningen och är offentlig. Länsstyrelsen anser att integritetsintresset väger tyngre i dessa situationer att de bör undantas från offentlighet.

Otillbörlig påverkan på väljarna vid röstningen

Förutsättningar för rekrytering av röstmottagare

Länsstyrelsen delar utredningens uppfattning om att röstmottagarnas roll är viktig för ett korrekt och smidigt genomförande av allmänna val. Samtidigt kan länsstyrelsen konstatera att det är svårt att rekrytera röstmottagare som har erfarenhet från röstmottagning vid tidigare val. Utlandsmyndigheterna kan också ha särskilt svårt att rekrytera röstmottagare med erfarenhet från tidigare val då förordnandena för deras personal generellt inte är särskilt långa. Därtill kan det vara ottydligt för valnämnderna vilka kvalifikationer som krävs för röstmottagare. Det krav på erfarenhet från röstmottagning i tidigare val som framgår av utredningen framgår inte av den föreslagna lagtexten. Det är inte heller tydligt om kravet på erfarenhet är det enda kravet eller om det finns andra kriterier som ska uppfyllas.

Länsstyrelsen önskar därför att det förtydligas vilka krav som ställs på röstmottagare samt vad som konsekvenserna blir om kraven inte uppfylls, exempelvis om valnämnden inte kan rekrytera i enlighet med kraven.

Vidare reflekterar länsstyrelsen över att det krav som ställs på valnämnderna om en godtagbar arbetsmiljö är brett och omfattar såväl ergonomi och arbetstider som risker av hot och våld. Det är önskvärd med förtydligande kring vad som avses med att arbetsmiljön är godtagbar i samtliga dessa olika avseenden. Länsstyrelsen delar utredningens bedömning att detta ansvar inte kan läggas på ordföranden utan är valnämndens. Hur valnämnden ska kunna uppnå ska kunna uppnå en godtagbar arbetsmiljö bör dock utvecklas.

Utbildningen av röstmottagare ska ge likvärdiga kunskaper

Länsstyrelsen är positiv till det fokus som läggs på att utbildningen av röstmottagare och att den ska ge likvärdiga kunskaper. Mot den bakgrunden ifrågasätter länsstyrelsen om det är nödvändigt för valnämnderna att ha möjlighet att helt ersätta det utbildningsmaterial som Valmyndigheten kommer tillhandahålla eller om det är tillräckligt för valnämnderna att ha möjlighet göra tillägg. Valnämndernas behov av att lyfta lokala förhållanden bör kunna tillgodoses genom möjligheten att göra tillägg till utbildningsmaterialet.

För att uppnå huvudsyftet med förslaget anser länsstyrelsen att det är lämpligt om Valmyndigheten i första hand är den som kvalitetssäkrar utbildningsmaterialet. För det fall det är länsstyrelserna som ska

kvalitetssäkra materialet önskar länsstyrelsen att utredningen förtydligar vilka kriterier som ska vägas in vid kvalitetssäkringen och vad länsstyrelserna i övrigt ska beakta för att säkra att kvaliteten är likvärdig. Länsstyrelsen önskar även tydlig vägledning från Valmyndigheten för att göra hanteringen så likvärdig som möjligt.

Länsstyrelsen anser att samrådsformen är ett bra sätt för att ta fram utbildningsmaterialet då det är viktigt att ta hänsyn till så många olika aspekter som möjligt samt för att skapa samsyn. Däremot är länsstyrelsen osäker på om formen är lämplig för att kvalitetssäkra eventuella ändringar i utbildningsmaterialet. Ett samråd är endast rådgivande medan det av förslaget till ändring i 3 kap. 5 § framgår att kvaliteten har säkerställts. Fråga är om kvaliteten har säkerställts efter ett samråd där påpekande från länsstyrelsen inte efterkommit.

Av utredningen framgår att samråd kan ske med företrädare för länsstyrelserna. Länsstyrelsen vill påpeka att det inte finns några utpekade gemensamma företrädare för länsstyrelserna, utan att det rör sig om 21 olika myndigheter där varje valnämnd får vända sig till sin länsstyrelse.

Ordningen på röstmottagningsstället

Länsstyrelsen är positiv till en mer nyanserad möjlighet att hålla ordningen vid röstmottagningsstället vid sidan av att avbryta röstmottagningen. Det är också positivt att utredningen lyfter fram att det kan finnas ett behov av ordningsvakt vid röstmottagningen. Det kan dock noteras att det kan finnas behov av ordningsvakt även vid rösträkningen.

Utän ytterligare vägledning anser länsstyrelsen att det kan vara svårt för röstmottagaren att bedöma vad som är av väsentlig betydelse för genomförandet av röstmottagningen. Därför önskar länsstyrelsen att utredningen förtydligar vad som avses med av väsentlig betydelse, gärna genom att exemplifiera.

Länsstyrelsen önskar även att utredningen förtydligar vilken karaktär ett beslut om att avvisa någon från ett röstmottagningsställe eller att tillfälligt avbryta röstmottagningen har; om det utgör ett normbeslut eller ett förvaltningsbeslut. Det är också viktigt att röstmottagaren får tydliga instruktioner för förfarandet om ett sådant beslut skulle behöva fattas och vem som är behörig att fatta beslutet.

Ett beslut om att avvisa någon från ett röstmottagningsställe eller att tillfälligt avbryta röstmottagningen medför inte att någon hindras från att använd sin rösträtt. Möjligheten att rösta antingen vid en senare tidpunkt eller vid ett annat röstmottagningsställe. Därför önskar länsstyrelsen att sådana beslut inte ska vara möjliga att överklaga.

Utökat ansvar för vissa röstmottagare

Det skapar tydlighet och förutsebarhet om det finns en utpekad person som har utökat ansvar i varje röstningslokal. Länsstyrelsen är därför i stort positiv till förslaget.

Såsom konstaterats ovan har valnämnderna särskilt svårt att rekrytera ordförande till röstmottagningen. Därtill är det otydligt för valnämnderna vilka kvalifikationer som krävs för att vara ordförande och om de skiljer sig från de som ställs för röstmottagare. Mot den bakgrunden vill länsstyrelsen gärna att utredningen förtydligar vilka konsekvenserna blir om valnämnden inte har möjlighet att rekrytera en ordförande till någon röstmottagning eller om denne saknar de kvalifikationer som krävs, exempelvis inte har erfarenhet från tidigare val.

I en vallokal ska finnas en ordförande och en vice ordförande för att hela tiden kunna uppfylla kravet på en ordförande närvarande. I förslagna ändring till 3 kap. 6 § ställs endast krav på en närvarande ordförande. Under en arbetsdag kommer det dock finnas tillfällen då kravet inte kommer kunna uppfyllas, vid exempelvis toalettbesök och lunchpaus. Länsstyrelsen önskar därför att utredningen förtydligar hur kravet på en närvarande ordförande kan uppfyllas under de förutsättningarna samt vad konsekvenserna blir av kortare avbrott i ordförandens närvaro. Det är viktigt att ansvarsfördelningen är tydlig vid varje givet tillfälle.

Gruppröstning

Tydligare reglering av valhemligheten vid röstningen

Länsstyrelsen anser att det är bra om det förtydligas att röstmottagaren ska vara närvarande även när väljaren tar hjälp av annan person, men att röstmottagaren inte behöver få veta vad väljaren röstat på. Detta då bestämmelsens syfte är att tillförsäkra att valhandlingen går rätt till.

Biträde åt väljare vid röstning

Av förslaget framgår att röstmottagaren inte ska kontrollera eller bedöma om en väljare har rätt till hjälp på grund av en funktionsnedsättning eller liknande. Länsstyrelsen reflekterar därför över om det är nödvändigt att i bestämmelsen ange vilka grunder som medför att väljaren inte kan göra iordning sin röst. Det bör vara tillräckligt att konstatera att väljare som inte själv kan göra iordning sin röst har rätt att få hjälp. Genom en sådan ändring undviks eventuella diskussioner kring vad som inkluderas i begreppet liknande.

Svåra gränsdragningar kan ändå komma att uppstå för en röstmottagare när väljaren som röstmottagaren biträder valt ytterligare en person till hjälp. Länsstyrelsen önskar att utredningen förtydligar röstmottagarens roll vid

denna situation. Framför allt om röstmottagaren har någon kontrollerande funktion och i förekommande fall något mandat att ingripa.

Länsstyrelsen funderar över vad konsekvensen blir om en väljare vägrar att även röstmottagaren är närvarande när väljaren tar hjälp av en annan person. Det bör rimligtvis medföra att rösten inte anses ha gjorts i ordning på rätt sätt och därmed inte kan tas emot. Länsstyrelsen önskar att detta förtydligas och kan utgöra stöd för röstmottagare i en sådan situation.

Tystnadsplikt för privatpersoner som hjälper en väljare att rösta

Det är positivt att skyddet för valhemligheten stärks i de fall väljaren får hjälp av en privatperson att rösta.

Länsstyrelsen anser dock att bestämmelsen om tystnadsplikt även bör omfatta det tillfället när väljaren får hjälp av en privatperson att ta sina valsedlar. Uppgift om hur väljaren har röstat kan komma att röjas redan i samband med att denne tar sina valsedlar och bör ses som en del av valhandlingen.

Därför föreslås att skyddet för väljarens valhemlighet när denne får hjälp stärks på så sätt att den föreslagna bestämmelsen 8 kap. 3 a § kompletteras med krav på att röstmottagaren informerar om tystnadsplikten på samma sätt som föreslås i 7 kap. 3 §.

Vidare anser länsstyrelsen att det är viktigt att den information om tystnadsplikt som lämnas är korrekt, begriplig och enhetligt utformad. Därför föreslås att Valmyndigheten tar fram det skriftliga material som röstmottagarna ska lämna över. Det skriftliga materialet bör också kunna lämnas på flera språk. Det är önskvärt om det av Valmyndighetens handbok och annat vägledande material liksom utbildningsmaterial tydligt framgår att informationen ska lämnas både muntligen och skriftligen.

Allmänna synpunkter

Länsstyrelsen välkomnar en större översyn av valsedelssystemet. Reglerna är i dag omständliga och saknar önskvärd transparens. Både för väljaren och ofta även för många partier kan det vara svårt att förutse vilken effekt väljarens röst får när det gäller att utse företrädare för det parti som de lagt sin röst på.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Berit Högman med länsjurist Ulrica Åsberg som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Så här hanterar länsstyrelsen personuppgifter

Information om hur vi hanterar dessa finns på
www.lansstyrelsen.se/dataskydd.